

Οι συνεργάτες και το έργο του Ιακώβου Νεασκητιώτη

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Οι συνεργάτες του Ιακώβου Νεασκητιώτη († 1869)

Ο Ιάκωβος Νεασκητιώτης συνεργάστηκε στενά με τον Γρηγόριο Αδριανουπόλεως. Ξεχωριστή θέση στο πλαίσιο της συνεργασίας του Ιακώβου με τον Γρηγόριο κατέχει η ανάθεση στον Ιάκωβο τόσο της συμπλήρωσης της Ακολουθίας μεθ' Υπομνήματος του ιερομάρτυρος Κυρίλλου ΣΤ΄ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως[1], του οποίου ο Γρηγόριος είχε διατελέσει αρχιδιάκονος, καθώς και της Ακολουθίας και του Βίου του κατά σάρκα αδελφού του Γρηγορίου, νεομάρτυρος Θεοδώρου του Βυζαντίου, που μαρτύρησε στη Μυτιλήνη στις 17 Φεβρουάριου του 1795. Το 1856 ο Ιάκωβος αντιγράφει και συμπληρώνει την Ακολουθία του αγίου Θεοδώρου του Βυζαντίου[2] από χειρόγραφο που είχε καλλιγράψει ο μοναχός Δανιήλ, όπως μετονομάσθηκε ο πρώην Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δαμασκηνός (1769-1780), «ο εν τη Σκήτει του Αγίου Δημητρίου Βατοπαιδίου ασκήσας».

Αναφέρουμε επίσης ότι τον επίσκοπο Τραϊανουπόλεως Άνθιμο που προέτρεψε στα 1843 τον Ιάκωβο να συντάξει την Ακολουθία των εκ της Σαμοθράκης νήσου πέντε νεοφανών Μαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Μιχαήλ, Θεοδώρου και Γεωργίου εν Μάκρη κωμοπόλει της Θράκης αθλησάντων, εν έτει αωλς '(1836).**[3]**

Ενδιαφέρουσες φαίνονται οι σχέσεις που διατηρούσε ο Ιάκωβος με μια σειρά από πνευματικές μορφές που συνέδεσαν τη ζωή και τη δράση τους με σημαντικά για την αθωνική ιστορία γεγονότα, όπως η επαναφορά στο κοινοβιακό σύστημα των Μονών, τις οποίες διεποίμαναν.

Ένας απ' αυτούς ήταν ο αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος Καλλιγάς (1807-1882)**[4]**, που διετέλεσε ηγούμενος της μονής Αγίου Παύλου κατά τα έτη 1844-1882**[5]**. Ο Σωφρόνιος «εκ Βλαχίας κατελθών και εκ Κεφαλληνίας ορμώμενος» συνδέεται με τη νεώτερη περίοδο της Μονής, καθώς είχε εργαστεί αποφασιστικά για την επανακοινοβιοποίησή της, που πραγματοποιήθηκε το 1839**[6]**. Διακρινόμενος για τη λογιότητά του, εξέδωσε το 1846 παρακλητικό κανόνα κοινό στην Υπαπαντή του Σωτήρος και στη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Μυροβλύτισσας, εφέστια

εικόνα της μονής Αγίου Παύλου. Το 1853 εκδίδει το έργο του Νοερά Σύνοψις[7] ήτοι Διδασκαλείον περί νηπτικής εργασίας της νοεράς προσευχής, ενώ το 1863 βλέπει το φως της δημοσιότητας το γνωστότερο από τα έργα του Αθωνιάς[8]. Ένα άλλο έργο του Σωφρονίου, το οποίο όμως δεν πρέπει να είδε το φως της δημοσιότητας, είναι η Πυρίνη Ηχώ. Σύμφωνα με τον Ιάκωβο, που αντέγραψε το έργο, πρόκειται για «Συγγραφή εκκλησιαστική, διηρημένη εις τρία μέρη... φιλοπονηθείσα, και μεθ' όσης πλείστης επιμελείας ερανισθείσα, διά πολλού πόνου επεργασθείσα, και ποικίλαις ιεραίς μαρτυρίαις καταγλαΐσθείσα χάριν... υπό του πανοσιολογιότατου Καθηγουμένου Κοινοβιάρχου και Αρχιμανδρίτου της κατά το Αγιώνυμον όρος του Άθω ...»

β. Εγκωμιαστικοί Λόγοι

1) Εγκωμιαστικός Λόγος προς τους Βατοπαιδινούς αγίους, συμπεριλαμβανομένων και των οσιομαρτύρων Ευθυμίου του ηγουμένου και των μετ' αυτού μαρτυρησάντων δώδεκα ιερομονάχων και μοναχών

Σε προηγούμενη ενότητα αναφερθήκαμε εκτενώς στο Υπόμνημα του μονάχου Ιακώβου Νεασκητιώτου περί του Μαρτυρίου των εικοσιέξι Ζωγραφιτών οσιομαρτύρων που μαρτύρησαν μαζί με άλλους Αγιορείτες Πατέρες, κατά τη θρυλούμενη έλευση στον Άθωνα του βυζαντινού αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' του Παλαιολόγου (1259-1282) και των εκπροσώπων του πάπα Ιωάννη ΚΑ' αλλά και του φιλενωτικού οικουμενικού πατριάρχου Ιωάννη ΙΑ' Βέκκου (1275-1282), όταν οι πρώτοι αντιτάχθηκαν στις αποφάσεις της συνόδου της Λυών (1274).

Μέρος του παραπάνω Υπομνήματος, το οποίο, όπως διαπιστώθηκε, ουσιαστικά είναι ένα Μαρτυρολόγιο όλων των Αγιορειτών οσιομαρτύρων που μαρτύρησαν με αφορμή τα γεγονότα εκείνης της εποχής, αποτελούν τα όσα πολύ συνοπτικά αναφέρονται στα γενόμενα κατά την επίσκεψη των «λατινοφρόνων» στη μονή Βατοπαιδίου και στο μαρτύριο που υπέστησαν ο ηγούμενος Ευθύμιος και δώδεκα ιερομόναχοι και μοναχοί της Μονής. Στο Μαρτύριο όμως αυτό, εκτός του προαναφερόμενου Υπομνήματος, αναφέρεται εκτενέστερα ο Ιάκωβος Νεασκητιώτης στα πλαίσια ενός άλλου του έργου. Πρόκειται για τον Εγκωμιαστικό Λόγο προς όλους τους Βατοπαιδινούς αγίους, τον οποίο θα εξετάσουμε στη συνέχεια. Η σύναξη των Βατοπαιδινών αγίων τιμάται τη 10η Ιουλίου.

Εισαγωγή στον Εγκωμιαστικό Λόγοι

Ο Λόγος εγκωμιαστικός και διήγησιν έχων συνοπτικώς προς τους οσίως βιώσαντας, και αθλήσει διαλάμπσαντας Πατέρας ημών, εν ταύτη τη καθ' ημάς Ιερά και Σεβασμία Μονή Βατοπεδίου συντάχθηκε για την κάλυψη των λειτουργικών

αναγκών της τιμής των αγίων που ασκήθηκαν στη μονή Βατοπαιδίου, από την αρχή της σύστασής της μέχρι τα μέσα του ΙΘ' αί.

Αναφορικά με τον Εγκωμιαστικό Λόγο, αν και δεν έχουμε εσωτερική μαρτυρία για το συντάκτη του, θα μπορούσαμε με σχετική βεβαιότητα να αποδώσουμε τη σύνταξή του στον γραφέα του κώδικα, μοναχό Ιάκωβο Νεασκητιώτη, για τους εξής λόγους:

α) Το έργο, κατά τη μέχρι σήμερα έρευνά μας, παραδίδεται μόνο σε έναν κώδικα (Αγ. Παντελεήμονος 731), αυτόγραφο του Ιακώβου.

β) Στον κώδικα αυτόν εμπεριέχονται συσταχμένα και άλλα επώνυμα υμνογραφικά έργα του Ιακώβου, όπως: 1) η πανηγυρική ακολουθία του οσίου Παύλου του Ξηροποταμηνού[9], έργο του 1834, που συνοδεύεται από το εξής βιβλιογραφικό σημείωμα: «αωλδ' [1834] / «Μέμνησθε πάντες δέομαι οι τυχόντες / του πονήματος τούτου του μικρού τεύχους / Ακολουθίας πατρός του θείου Παύλου / οικτρού Μοναχού, ταπεινού Ιακώβου»[10], 2) ο παρακλητικός κανόνας στην Ανάληψη του Κυρίου, έργο του 1841: «Χριστέ Ιησού προηγού αωμά' [1841]. Παράκλησις της Αγίας Αναλήψεως»[11]. Το έργο αυτό συνετέθη από τον υμνογράφο μας, όπως προκύπτει από την ακροστιχίδα των Θεοτοκίων: «Ιακώβου»[12], 3) η ευχαριστήριος ακολουθία στη Θεοτόκο για την απαλλαγή του Αγίου Όρους από τον τουρκικό στρατό κατοχής[13], έργο του Ιακώβου, το οποίο αναλύσαμε σε προγενέστερη ενότητα, 4) το Τυπικόν περί της εορτής του Ευαγγελισμού, το οποίο, σύμφωνα με βιβλιογραφικό σημείωμα, έγραψε ο Ιάκωβος το 1847 κατόπιν αιτήσως του ιερομονάχου Μακαρίου[14].

γ) Το ύφος, το γλωσσικό ιδίωμα, το λεξιλόγιο αλλά και ο τρόπος που διαπραγματεύεται την υπόθεση του Λόγου, στοιχεία που προσιδιάζουν σε άλλα επώνυμα έργα του συγγραφέα μας, όπως το Υπόμνημα στο Μαρτύριο των εικοσιέξι Ζωγραφετών οσιομαρτύρων, το οποίο αναλύσαμε σε προγενέστερη ενότητα.

[Συνεχίζεται]

[1] Έκδ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, Ακολουθία Κυρίλλου Κωνσταντινουπόλεως (έκδοση από τον κώδ. Βατοπαιδίου 743, του έτους 1844). Το συμπλήρωμα της Ακολουθίας αυτής, που συνέταξε ο Ιάκωβος, αφιερώθηκε «πανευλαβώς τω Σεβασμιωτάτω Γέροντι αγίω πρώην Αδριανουπόλεως κυρίω κυρίω Γρηγορίω τω Βυζαντίω. Έν ετει σωτηρίω αωμδ': 1844, εν τω Αγιωνύμω όρει του :Άθωνος». Βλ. επίσης, Μεταλληνός, Ανέκδοτη Ακολουθία Κυρίλλου ΣΤ', σσ. 251 κ.έ.

[2] Κώδ. Βατοπαιδίου 815. Έκδ. Σκαλτσής, Ακολουθία του αγίου νεομάρτυρος

Θεοδώρου, σσ. 435-440.

[3] ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, Ανέκδοτος Ακολουθία και εγκώμιον.

[4] Περί αυτού βλ. ενδεικτικά: Ιωάσαφ Αγιοπαυλίτου, μον., αναφορά στο: Πανελλήνιο Λεύκωμα, τ. Γ', Αθηναι 1925, σ. 125. Αβούρης, Καλλιγάς Σωφρόνιος, όπου αναφέρει και την υπό του Σωφρονίου έκδοση Μέγα Ωρολόγιον, Πειραιεύς 1859. Μωϋσής Αγιορείτης, Προσκυνητάριον Μονής Αγίου Παύλου, σσ. 53-55.

[5] Παραθέτουμε την παρακάτω σημείωση περί της κοιμήσεως του Σωφρονίου, που εντοπίσαμε: «Έτει 1882 Αυγούστου 17 ημέρα Τρίτη απέθανε ο γέροντας μας Σωφρόνιος Καλλιγάς Αρχιμανδρίτης», κώδ. Αγ. Παύλου 164 (ακαταλογογράφητος), έτους 1834, πφ. στο τέλος του κώδικα. ΚΤΕΝΑΣ, Άπαντα τα εν Αγίω Όρει καθιδρύματα, σ. 450.

[6] Παρ' όλα αυτά, η εγκατάσταση του πρώτου ηγουμένου που εξελέγη, του ιερομονάχου Κυρίλλου της μονής Αγίου Παντελεήμονος, έγινε το 1842. Βλ. Σμυρνάκης, Το Άγιον Όρος, σσ. 603, 607. ΚΤΕΝΑΣ, Άπαντα τα εν Αγίω Όρει καθιδρύματα, σσ. 431-455. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ, Το Ανατολικό Ζήτημα, σ. 314, σημ. 23.

[7] Νοερά Σύνοψις ήτοι διδασκαλία της Νηπτικής, Αθήναι 1853.

[8] ΚΑΛΛΙΓΑΣ, Αθωνιάς.

[9] Κώδ. Αγ. Παντελεήμονος 731, σσ. 321-367: «Ιουλίου κη' Μνήμην επιτελούμεν του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Παύλου του κτίτορος της καθ' ημάς Ιεράς Μονής της επικεκλημένης επί τω ιδίω ονόματι αυτού Άγιος Παύλος».

[10] Κώδ. Αγ. Παντελεήμονος 731, σ. 367.

[11] Κώδ. Αγ. Παντελεήμονος 731, σ. 115.

[12] Ο ίδιος έχει συνθέσει και «Οκτώηχον περιέχουσα Κανόνας της του Χριστού ενδόξου Αναλήψεως. Ψαλλόμενοι κατά παν Σάββατον, έκαστος εις την αυτού περίοδον», που εντοπίσαμε σε ακαταλ. κώδικες της μονής Εσφιγμένου των ετών 1878 και 1919.

[13] Κώδ. Αγ. Παντελεήμονος 731, σσ. 95-109: «Τη Κυριακή του Θωμά συμπάλλεται και η ευχαριστήριος Ακολουθία της Δεσποίνης ημών Θεοτόκου διά την απαλλαγήν της του όρους καταδρομής».

[14] Κώδ. Αγ. Παντελεήμονος 731, σσ. 422.